

Lietuvos ūkio sektorių finansavimo po 2020 metų vertinimas

Santrauka

2019 m. birželio 11 d.

Vertinimas atliktas pagal 2018 m. liepos 31 d. paslaugų teikimo sutartį Nr. 14P-45 tarp Lietuvos Respublikos finansų ministerijos ir ūkio subjektų grupės UAB „PricewaterhouseCoopers“ UAB „ESTEP Vilnius“

Vertinimo tikslai, objektas ir taikyta metodika

Lietuvos ūkio sektorių finansavimo po 2020 metų vertinimo tikslas – optimizuoti valstybės intervencijas atskirose viešosios politikos srityse, siekiant tvaraus visuomenės gyvenimo kokybės augimo užtikrinimo vidutiniu ir ilguoju laikotarpiu. Tikslui įgyvendinti paslaugų techninėje specifikacijoje buvo numatyti trys uždaviniai:

- (1) Nustatyti valstybės intervencijų į vertinime nagrinėjamų viešosios politikos sričių struktūrą ir mastą pagal intervencijos tipą (reguliavimas, finansavimas, gamyba, pajamų palaikymas) ir finansavimo šaltinius (valstybės ir savivaldybių biudžetai, ES ar kitos paramos lėšos), visų tipų intervencijų tinkamumą, pakankamumą, suderinamumą tarpusavyje ir efektyvumą, siekiant viešajai politikai nustatytų tikslų.
- (2) Išnagrinėti viešosios politikos sričių (tikslų) tarpusavio suderinamumą ir tinkamumą siekiant tvaraus visuomenės gyvenimo kokybės augimo užtikrinimo vidutiniu ir ilguoju laikotarpiu.
- (3) Nustatyti priklausomybės nuo ES struktūrinių fondų finansavimo mažinimo kryptis 2021-2027 m. bei išanalizuoti galimybes ES fondų investicijas į viešosios politikos sritis pakeisti valstybės nefinansinėmis intervencijomis arba privačiu finansavimu, siekiant išlaikyti ekonomikos plėtrą bei socialinę gerovę.

Vertinimo metu, atsakant į paslaugų techninėje specifikacijoje nustatytus vertinimo klausimus, buvo išnagrinėtos vykdomos intervencijos ir finansavimo po 2020 metų poreikiai šiose viešosios politikos srityse: švietimas; mokslas, technologijos ir inovacijos; verslas ir turizmas; energetika; energijos vartojimo efektyvumas ir būsto renovacija; aplinkosauga; transportas; skaitmeninė ekonomika; sveikatos apsauga; užimtumas ir socialinės įtrauktis; demografija ir migracija; kultūra; viešasis valdymas; regioninė plėtra. Kiekvienos viešosios politikos srities analizė ir įvertinimas pagal visus vertinimo klausimus yra pateiktas atskirose sektorinėse ataskaitose (galutinės ataskaitos prieduose).

Šiuo vertinimu buvo siekiama tobulinti įgyvendinamas valstybės intervencijas ir ieškoti sutarimo dėl galimybių pakeisti finansavimą kito tipo intervencijomis, todėl buvo vykdomas dalyvavimu grįstas vertinimas, įtraukiant viešąją politiką konkrečiose srityse formuojančių institucijų atstovus, ekspertus ir socialinius-ekonominius partnerius. Atliekant vertinimą buvo surengta daugiau kaip 30 intervencijų laboratorijų ir fokusuotų grupinių diskusijų, papildytų giluminiais interviu. Atskirų viešosios politikos sričių analizė buvo grindžiama šių diskusijų rezultatais ir antrinių šaltinių analize. Pastaroji apėmė: akademinės literatūros, aktualių tyrimų, vertinimų, politikos planavimo dokumentų ir teisės aktų, tarptautinių organizacijų (ES, EBPO, TVF) atliktų vertinimų, 2014-2020 m. ES fondų investicijų planavimo dokumentų (Partnerystės sutarties, 2014-2020 m. ES fondų investicijų veiksmų programos (toliau – VP), VP prioritetų įgyvendinimo priemonių įgyvendinimo planų, strateginių ir metinių ataskaitų) analizę. Sprendžiant dėl valstybės intervencijų optimizavimo ir tarpusavio suderinamumo, siekiant tvaraus visuomenės gyvenimo kokybės augimo, buvo remtasi įtraukaus augimo diagnostikos teorine prieiga (Hausman, Rodric, Velasco, 2005), kuri padeda nustatyti labiausiai augimą ribojančius veiksnius ir identifikuoti prioritetines pokyčių kryptis, bei ekonominių valstybės funkcijų ir politikos instrumentų tinkamumo teorija (Musgrave, 1956, Tanzi, 2011).

Viešosios politikos tikslų tęstinio tinkamumo analizės išvados ir rekomendacijos

Vienas iš pagrindinių vertinimo uždavinių buvo skirtas išnagrinėti, ar dabartiniai valstybės tikslai yra tinkami išspręsti esamas ir prognozuojamas bendrąsias Lietuvos ūkio augimo ir atskirų viešosios politikos sričių įgyvendinimo problemas po 2020 m. Atliekant šią analizę, visų pirma, buvo identifikuoti pagrindiniai tvaraus visuomenės gyvenimo kokybės augimo iššūkiai

Lietuvoje. Pirmasis iššūkis – lėtėjantis ekonomikos augimas dėl patekimo į „vidutinių pajamų spąstus“. Lietuva jau išnaudojo pigia darbo jėga ir išteklių perskirstymu tarp sektorių grįsto augimo potencialą, kas rodo poreikį pereiti prie produktyvumo didinimo, inovacijomis grįsto ir į aukštą pridėtinę vertę orientuoto ūkio augimo. Tam, visų pirma, reikalinga spręsti žmogiškojo, socialinio kapitalo ir inovacijų kūrimo ir diegimo apribojimus. Antrasis iššūkis – netolydus augimas ir gerovės pasiskirstymas, pasireiškiantis per gyventojų pajamų nelygybės ir regioninių skirtumų problemas. Trečiasis iššūkis – netvarus augimas aplinkos atžvilgiu.

Vertinant atskirų viešosios politikos sričių tikslų tęstinį tinkamumą ir suderinamumą su bendraisiais Lietuvos ūkio plėtos poreikiais buvo sudaryti sektoriai problemų ir jų priežasčių medžiai, o tuomet buvo vertinta, ar dabartiniuose planavimo dokumentuose nustatyti tikslai yra nukreipti į šių problemų ar jų priežasčių sprendimą. Taip pat nagrinėjant NPP rodiklių pasiekimus buvo įvertinta sektorių tikslų ir uždavinių įgyvendinimo pažanga. Atlikta sektorinė analizė parodė, kad daugelyje viešosios politikos sričių strateginiai tikslai yra tinkami ir suderinti tarpusavyje, siekiant stabilaus visuomenės gyvenimo kokybės augimo. Be to, kai kuriuose sektoriuose netikslinga formuluoti (daug) naujų tikslų, nes senieji tikslai dar nepasiekti. Ypatingai geras pavyzdys yra verslas ir inovacijos bei socialinė atskirtis – šiose srityse trūksta ne naujų tikslų, o tinkamų priemonių. Pagrindinis naujų tikslų blokas, ypač lyginant su galiojančia NPP, susijęs su taupiu išteklių vartojimu ir žiedine ekonomika (žalioji dimensija). Tačiau žalioji dimensija ryškesnė naujesniuose strateginiuose dokumentuose. Antras svarbus naujas elementas – akcentas viešųjų paslaugų kokybei, konkrečiai švietime, sveikatoje ir kultūroje.

Atsižvelgiant į vertinimo metu išskirtus bendruosius tvaraus visuomenės gyvenimo kokybės augimo iššūkius Lietuvoje ir sektorių tikslų tęstinio tinkamumo analizės išvadas buvo suformuluoti trys horizontalūs vidutinės trukmės Lietuvos ūkio augimo prioritetai, apjungiantys sektorius į tris tikslų grupes:

- (1) **įveikti vidutinius pajamų spąstus ir užtikrinti tolimesnį ekonomikos augimą** (šių tikslų siekiama struktūriniais ekonominiais pokyčiais ir pirmiausia per šias viešosios politikos sritis: MTI, verslas, skaitmeninė ekonomika, sveikatos apsauga ir švietimas);
- (2) **išlaikyti ir padidinti kvalifikuotų, darbingų/sveikų ir motyvuotų dirbti (laimingų) žmonių skaičių/ padidinti Lietuvos gyventojų skaičių įgalinant juos kurti individualią ir visuomenės gerovę** (šių tikslų siekiam per šias viešosios politikos sritis: užimtumas ir skurdas, migracija, švietimas, sveikatos apsauga, kultūra (žmonės));
- (3) **sudaryti sąlygas tvariam ir geografiškai subalansuotam augimui** (siekiama įgyvendinant transporto, energetikos, aplinkos, turizmo ir regioninės politikos tikslus).

Viešasis valdymas galėtų suteikti pagrindą formuluoti ir ketvirtą prioritetą – **stipri ir sumani valstybė**. Jis galėtų apimti ir tas sritis, kurių neapėmė šis vertinimas – tokias, kaip teisės viešpatavimas ir teisingumas, užsienio politika ir krašto apsauga.

Vertinimo ataskaitoje išskirti vidutinės trukmės Lietuvos ūkio augimo prioritetai ir tikslai iš esmės atitinka tarptautinių organizacijų rekomendacijas. Lietuvai skirtose rekomendacijose (Europos semestro, TVF, EBPO) akcentuojama pajamų nelygybės problema, žemas pajamų perskirstymo efektyvumas, darbo jėgos trūkumas, kurie Lietuvos strateginiuose dokumentuose nėra pakankamai atspindėti. Pastarųjų metų Europos semestro rekomendacijose siūloma gerinti mokesčių prievolių vykdymą ir plėsti mokesčių bazę įtraukiant šaltinius, kurie mažiau kenkia ekonomikos augimui, spręsti pensijų adekvatumo problemą, toliau tobulinti mokesčių bei socialinių išmokų sistemą, kad ji geriau susidorotų su skurdo ir pajamų nelygybės iššūkiais. Šios rekomendacijos atspindi ne tik Lietuvos specifiką ar jos pokyčius – pajamų nelygybė Lietuvai būdinga seniai – tačiau globalaus konteksto ir sutarimo dėl politikos tikslų pasikeitimus.

Valstybės vykdomų intervencijų peržiūros išvados ir rekomendacijos

Svarbus vertinimo uždavinys buvo susijęs su valstybės intervencijų, vykdomų siekiant tikslų atskirose viešosios politikos srityse, turinio analize. Vertinimo metu kiekvienai nagrinėjai viešosios politikos sričiai buvo sudaryti intervencijų žemėlapiai, kuriuos galima rasti sektorinėse ataskaitose. Taikomų intervencijų peržiūra rodo, kad per pastaruosius dvidešimt metų, ypač rengiantis stojimui į ES, Lietuvos viešosios politikos sritys išsiplėtė, gamybos intervencijos sumažėjo, jas pakeitė reguliavimas, kuri ypač išplėtė ES teisė, ir finansavimas, o pastarąjį reikšmingai padidino ES struktūriniai fondai. Atskirų sričių analizė ir ES fondų investicijų panaudojimas šioje finansinėje perspektyvoje parodė, kad svarbiose srityse trūksta aiškumo dėl to, kokios intervencijos gali padėti pasiekti keliamų tikslų – pavyzdžiui, tokiose srityse kaip yra inovacijos (ypač kalbant apie konkretų tikslą – paskatinti verslo investicijas į MTEP), skurdo mažinimas ir mokymasis visą gyvenimą. Inovacijų srityje politikos formuotojai supranta, kad pažanga šioje srityje reikalauja įvairių intervencijų rinkinio – reikalingos ne tik investicijos, bet ir mokestinės lengvatos, ir institucinės priemonės, tokios, kaip agentūrų jungimas ir vieno langelio principo diegimas – tačiau tinkami šio rinkinio parametrai nėra aiškūs. Reikia kalibruoti taikomas mokestines lengvatas, ieškoti tinkamų institucinių priemonių. Kitas pavyzdys – siekiant pritraukti talentus plėtojant inovacijas ar skaitmeninę ekonomiką svarbu tinkamai sufokusuoti migracijos taisykles – tačiau ir šioje srityje dar ieškoma tinkamos intervencijų dermės. Kai kuriose srityse (pavyzdžiui, užimtumo, regioninės politikos) ekonominis kontekstas ir kitos intervencijos, tokios, kaip reguliavimas, yra svarbesnės, nei investicijos. Vertinimo metu buvo nustatyta, kad skirtingų intervencijų derinimui trūksta institucinių paskatų, nes viešasis valdymas organizuojamas sektoriniu principu. Prie to prisideda ir tai, kad ES struktūrinių fondų investicijų planavimas ir valdymas per atskirą institucinę ES struktūrinių fondų lėšų administravimo sistemą atskirtas nuo bendro politikos formavimo. Planuojant ir įgyvendinant ES fondų investicijų veiksmų programą nėra aiškiai identifikuojamos kitos reikalingos intervencijos. Šios finansų perspektyvos išankstinės sąlygos buvo išimtinai įvairūs strateginiai dokumentai. Jie skatino galvoti apie strateginius tikslus ir rezultatus, tačiau didino sektorinę fragmentaciją ir mažino dėmesį veikiančių intervencijų paieškai ir eksperimentavimui.

Siekiant optimizuoti valstybės intervencijas, vertinimo ataskaitoje pateikti šie strateginiai siūlymai ir rekomendacijos:

- 1) Atsižvelgiant į viešojo sektoriaus dydžio apribojimus intervencijų struktūroje rekomenduojama didinti reguliavimo ir komunikacijos intervencijas bei stiprinti gebėjimus. Taip pat rekomenduojama didesnę dėmesį skirti intervencijų testavimui, ypač inovacijų, mokymosi visą gyvenimą, švietimo ir sveikatos apsaugos srityse. Būtų galima numatyti atskirą testavimo mechanizmą.
- 2) Pasiteisinusioms intervencijoms rekomenduojama didinti intervencijų apimtį. Tai pirmiausia galioja viešųjų paslaugų kokybės didinimo intervencijoms švietime, sveikatos, socialinės apsaugos ir kultūros srityse.
- 3) Svarbiausia sėkmingų investicijų prielaida yra veikiančios institucijos ir administraciniai gebėjimai. Investicijų pažanga yra geras gebėjimų indikatorius. Todėl reikėtų identifikuoti atitinkamas institucijas ir jų klasterius ir numatyti gebėjimų stiprinimo priemones ir jų finansavimą. Tarp tokių institucijų ir klasterių reikėtų paminėti viešojo administravimo gerinimo institucionalizavimą, su skaitmenine ekonomika ir visuomene susijusias institucijas, sveikatos apsaugos investicijų planavimo gebėjimus.
- 4) Svarbiausios išankstinės sąlygos turėtų būti neinvesticinės reformų priemonės. Jų skaičius ir turinys galėtų būti koreguojamas atsižvelgiant į Europos Komisijos Europos semestro rekomendacijas.
- 5) Naujos infrastruktūros finansavimą siūloma organizuoti viešojo ir privataus sektorių partnerystės (toliau – VPSP) principu. Šio principo taikymą siūloma plėsti ne tik siekiant mažinti atskirų politikos sričių priklausomybę nuo ES finansavimo, bet ir siekiant efektyvesnio lėšų panaudojimo bei greitesnio projektų įgyvendinimo.

- 6) Esamos infrastruktūros modernizavimą bei išlaikymo kaštus siūloma finansuoti iš infrastruktūros naudotojų lėšų (per tarifą) – šis pasiūlymas aktualus energetikos, energetikos efektyvumo ir aplinkosaugos sritims.
- 7) Priklausomybę nuo ES struktūrinių fondų mažintų ir didesnis finansinių priemonių naudojimo mastas, kuris mažina ir galimus konkurencijos iškreipimus. Rekomenduojama papildomai įvertinti atskirų infrastruktūros fondų steigimą, kur galėtų būti derinamos ES struktūrinių fondų, valstybės, savivaldybių, privačios ir institucinių investuotojų lėšos.

Priklausomybės nuo ES struktūrinių fondų finansavimo mažinimo 2021-2027 m. laikotarpiu analizės išvados ir rekomendacijos kiekvienai nagrinėtai viešosios politikos sričiai

Vertinimo metu buvo atlikta atskirų viešosios politikos sričių finansavimo masto analizė, remiantis Finansų ministerijos Valstybės biudžeto apskaitos ir mokėjimų sistemos (toliau – VBAMS) informacija apie valstybės biudžeto išlaidas atitinkamoms valstybės funkcijoms vykdyti ir šių išlaidų finansavimo šaltinius, taip pat Lietuvos statistikos departamento duomenimis ir Finansų ministerijos pateiktais duomenimis apie savivaldybių biudžetų lėšas analizuojamai sričiai. Buvo nustatyta, kad 2011–2017 m. laikotarpiu valstybės biudžeto išlaidų struktūroje ES fondų lėšomis daugiausiai finansuojamos energijos vartojimo efektyvumo ir būsto renovacijos (97 proc.), energetikos (96 proc.), regioninės politikos (95 proc.), turizmo (94 proc.), verslo konkurencingumo ir investicijų skatinimo (89 proc.) ir skaitmeninės ekonomikos (84 proc.) sritys. Vidutinė priklausomybė nuo ES fondų finansavimo nustatyta aplinkosaugos (64 proc.) srityje. Kitose viešosios politikos srityje finansavimas iš ES fondų sudaro mažiau nei 35 proc. visų valstybės biudžeto asignavimų, skiriamų konkrečiai sričiai.

Vertinimo ataskaitoje teigiama, kad ES struktūrinių fondų finansavimą būtų galima mažinti toms viešosios politikos sritims:

- (1) kuriose planuoti tikslai pasiekti arba neaktualūs dėl išorinių pokyčių. Atsižvelgiant į dabartinį ekonominį pakilimą (aukštą užimtumo ir žemą nedarbo lygį), būtų galima mažinti finansavimą aktyvios darbo rinkos politikos priemonėms, kurioms 2014–2020 m. laikotarpiu skirta daugiau kaip 200 mln. Eur, tačiau reikalingas ir planas B ekonominės krizės atveju. Šiuo metu Lietuvoje bendras verslumo lygis yra tarp aukščiausių Europoje, todėl SVV konkurencingumo skatinimui skirtą finansavimą aktualu nukreipti į didžiausią potencialą turinčius startuolius. Finansavimo poreikis mažėja jaunimo užimtumui skatinti skirtoms priemonėms, atsižvelgiant į sumažėjusį NEET jaunimo problemos mastą. Siūloma mažinti vaikų priežiūros paslaugoms skirtos viešos infrastruktūros finansavimo apimtį geriau išnaudojant jau sukurtą viešąją infrastruktūrą ar taikant pavėžėjimo paslaugas.
- (2) kuriose mažės infrastruktūros finansavimo poreikis, nes didžiąja dalimi ji bus sukurta iš 2014-2020 m. ES finansavimo laikotarpio ir ankstesnių laikotarpių lėšų. Be to, dėl demografinių šalies iššūkių reikės efektyviau išnaudoti turimą infrastruktūrą. Prognozuojama, kad nauju finansiniu laikotarpiu mažiau lėšų naujos infrastruktūros plėtrai reikės užimtumo ir socialinės įtraukties, sveikatos apsaugos, švietimo, kultūros, aplinkosaugos srityse.
- (3) kuriose srities tikslų pasiekti galima alternatyviomis intervencijomis (pavyzdžiui, aplinkosaugos srityje didelį poveikį turi ekonominės priemonės; mokslo, technologijų ir inovacijų srityje ES investicijų poveikį būtina stiprinti įgyvendinant reguliacinio pobūdžio priemones; nors komunikacija taip pat kainuoja, rekomenduojama didesnę ES SF lėšų dalį skirti rinkodarai ir komunikacijai – tiek skatinant naudoti jau sukurtus produktus, tokius kaip elektroninės paslaugos, tiek jomis pakeičiant kietąsias investicijas).

- (4) kuriose finansuojamos intervencijos nekuria laukto rezultato, nepasiteisino, siūloma ES struktūrinių fondų naudojimo galimybes analizuoti papildomai ir pilotuoti intervencijas.

Formuluojant pasiūlymus dėl galimybių mažinti priklausomybę nuo ES struktūrinių fondų finansavimo kiekvienoje viešosios politikos srityje, buvo remtasi keturiais pagrindiniais kriterijais:

- (1) problema, kurios sprendimui šiuo laikotarpiu skiriamas finansavimas, jau yra išspręsta arba neaktuali dėl išorinių pokyčių;
- (2) finansuojamos intervencijos nekuria laukto rezultato, nepasiteisino;
- (3) finansavimo intervencijas galima keisti reguliacinėmis (nustatant prievolę) arba skatinant teigiamus pokyčius komunikacinėmis priemonėmis (kurios irgi kainuoja, bet mažiau), bei
- (4) galima sudaryti sąlygas privačiam finansavimui – taikant viešojo ir privataus sektorių partnerystės principą, perleidžiant privatiems fondams, verslui ar asmenims – arba keisti kitu finansavimo šaltiniu.

Konkretūs pasiūlymai dėl ES finansavimo mažinimo 2021-2027 m. laikotarpiu yra pateikti sektorinėse ataskaitose. Apibendrinant:

- **Užimtumo ir socialinės įtraukties srityje** siūloma mažinti nedirbančių asmenų įtraukimui į darbo rinką bei nedirbančių asmenų kompetencijų stiprinimui skirtų priemonių ir nukreipti jį socialinės atskirties problemų sprendimui bei socialinės prevencijos stiprinimui. Aprūpinimo būstu problemą (socialinio būsto pasiūlos trūkumą) siūloma spręsti per kompensacijų būsto nuomai ir socialinio būsto plėtros derinimą, tuo pačiu mažinant nelegalios būsto nuomos rinkos apimtį. Socialinio būsto plėtrą siūloma finansuoti derinant ES struktūrinių fondų, valstybės, savivaldybių ir kitų institucijų investuotojų lėšas valdant jas per specializuotą fondą.
- **Demografijos ir migracijos srityje** siūloma mažinti vaikų priežiūros paslaugoms skirtos viešos infrastruktūros finansavimo apimtį, geriau išnaudojant jau sukurtą viešąją infrastruktūrą ar taikant pavėžėjimo paslaugas. Vyresnio amžiaus žmonių problemų sprendimui siūloma skatinti privačias ir bendruomenines paslaugas, kadangi esama įrodymų, kad jos gali kainuoti mažiau. Siekiant didinti bendrą ADRP priemonių efektyvumą, siūloma jas kreipti į didesnę potencialą įsidarbinti ar galimybę emigruoti turinčius darbingo amžiaus asmenis, atsisakant vyresnio amžiaus žmonių grupės kaip prioritetinės.
- **Sveikatos apsaugoje** siūloma mažinti ES struktūrinių fondų finansavimą infrastruktūros plėtrai ir modernizavimui, o šiam poreikiui finansuoti naudoti VPSP. VPS viduje siūloma didinti finansavimą visuomenės sveikatos ir ligų prevencijos bei pirminės asmens sveikatos priežiūros sritims. Integruotų (slaugos-globos) paslaugų plėtros srityje svarstyti derinti PSDF, SADM, savivaldybių lėšas ir gyventojų priemokas.
- **Švietimo srityje**, atsižvelgiant į esamą situaciją ir veiksmus, kurių rekomenduojama imtis, netikslinga mažinti finansavimą, tačiau reikėtų iš dalies keisti investicijų prioritetus. Visose švietimo lygmenyse rekomenduojama mažinti investicijas į infrastruktūrą, tačiau didinti infrastruktūros plėtrą, skirtą ikimokyklinio ir pradinio ugdymo vietų kūrimui: kaimo vietovėse skatinant esamos infrastruktūros (dienos centrų, daugiafunkcinių centrų, bendruomenės namų ir kt.) pritaikymą ugdymo reikmėms, mobilių darželių formavimą, o miestuose renovuojant senas ar statant naujas patalpas. Privataus finansavimo vaidmuo galėtų būti didesnis profesinio mokymo srityje, skatinant verslą kartu investuoti į pameistrystės ir kitas programas. Privatus finansavimas gali daugiau prisidėti sprendžiant mokyklų ir aukštojo mokslo kokybės problemas, tačiau negali būti pagrindinis veiksnys didinant įtrauktį.
- **Mokslo, technologijų ir inovacijų srityje** sudėtinga mažinti priklausomybę nuo ES struktūrinių fondų, ypač kai visos ES mastu siekiama didinti finansavimą šiai sričiai, o

Lietuvos rezultatai MTI srityje yra prasti. Iš dalies priklausomybę nuo ES struktūrinių fondų finansavimo galima sumažinti sėkmingai vykdant inovatyvius viešuosius pirkimus, taip pakeičiant viešąsias investicijas į paklausos formuojama MTI augimą.

- **Skatinant verslo konkurencingumą ir investicijas** tikslinga nuo dotacijų pereiti prie platesnio finansinių priemonių panaudojimo. Kaip ir 2014-2020 m. veiksmų programoje, siekiant koncentruoti paramos verslui lėšas, finansines intervencijas siūloma taikyti tik smulkaus ir vidutinio verslo subjektams. Tarptautinėje praktikoje gausu pavyzdžių, kuomet LEZ ir kitas pramonines teritorijas vysto privatus sektorius. Siūloma atlikti privataus sektoriaus dalyvavimo LEZ infrastruktūros įrengime ir naujų pramoninių teritorijų plėtojime galimybių studiją, kuri kompleksiškai išnagrinėtų sąnaudų, naudos ir rizikos pasiskirstymą tarp viešojo ir privataus sektorių.
- **Skaitmeninės ekonomikos srityje** ES struktūrinių fondų finansavimą siūloma mažinti efektyviau išnaudojant viešojo-verslo partnerystės principą, taikant reguliacines priemones pertvarkant švietimo programas ir teisinę skaitmeninės ekonomikos aplinką, bei naudojant tikslinei auditorijai skirtas komunikacines priemones, siekiant iškeltų tikslų.
- **Viešojo valdymo srityje** finansavimo poreikį, susijusį su šalies struktūrinėmis reformomis, siūloma finansuoti iš ES Reformų paramos programos, o kitas (horizontalias) valdymo gerinimo iniciatyvas, pavyzdžiui, vadovų grandies stiprinimą, įrodymų naudojimo sprendimų priėmimo skatinimą, finansuoti nacionalinio biudžeto lėšomis, pvz. pokyčių krepšelio forma.
- **Aplinkosaugos srityje** siūloma mažinti ES struktūrinių fondų finansavimą infrastruktūros diegimui ir modernizavimui, efektyviau išnaudojant VPSP principą, taikant reguliacines priemones bei reikšmingą dėmesį skiriant visuomenės švietimo, ugdymo ir įtraukimo priemonėms.
- **Energijos vartojimo efektyvumo srityje** - gyvenamojo būsto ir viešųjų pastatų bei infrastruktūros energijos vartojimo efektyvumo didinimui siūloma didinti energijos kainą vartotojams, įvedant su energijos vartojimu susietus mokesčius. Siekiant toliau mažinti renovacijos kainą, tikslinga plėtoti kvartalinės renovacijos planus. Pramonės energijos vartojimo efektyvumo didinimui siūloma energijai imlias pramonės įmones atleisti nuo dalies VIAP tarifo mainais už įdiegtas energijos vartojimo efektyvumo priemones. Reikalingas ir visuomenės švietimas, ir paklausos sukūrimas toms prekėms, kurioms pagaminti naudojama tausiu energijos vartojimu pagrįsta technologija ar „žalioji“ energija. Transporto sektoriuje suvartojamos energijos efektyvumo didinimą paskatintų taršių transporto priemonių apmokestinimas bei įvesti apribojimai įvažiuoti į miestų centrus. Elektromobilių plėtrą paskatintų tiek neefektyvių automobilių apmokestinimas, tiek vienkartinė elektromobilių įsigijimo subsidija.
- **Energetikos sektoriuje** – siekiant energetinio saugumo elektros sektoriuje be ES struktūrinių fondų lėšų tektų didinti elektros energijos kainą, siekiant atlikti reikalingas investicijas į elektros tinklą. Dujų tinklo modernizavimui ir sujungimui su Lenkija būtų reikalingi analogiški veiksmai. Spartesnę atsinaujinančios energijos plėtrą be ES struktūrinių fondų investicijų elektros ūkyje galėtų paskatinti iš trečiųjų šalių importuojamos elektros energijos pagamintos iš iškastinio kuro apmokestinimas, perskolinimo fondo atsinaujinančios energijos plėtrai suformavimas. Vėsumos ūkio bei šildymo ir vėsinimo akumuliacijos infrastruktūros vystymas potencialiai galėtų prisidėti tiek prie didesnio atsinaujinančių išteklių panaudojimo elektros energijos gamyboje (elektros energijos kainų svyravimas bus sumažintas), tiek ir šilumos gamyboje (įrenginiai dirbs su mažiau pertraukų).
- **Transporto sektoriuje** priklausomybę nuo ES struktūrinių fondų finansavimo siūloma mažinti plačiau taikant VPSP, pavyzdžiui, elektromobilių pakrovimo infrastruktūros plėtrai, infrastruktūros išmanumo didinimui, savivaldybių pavežėjimo paslaugoms, kelių priežiūrai. Kelių infrastruktūros finansavime ES struktūrinių fondų lėšų poreikį mažintų numatomas dabar galiojančių vinječių kroviniui transportui pakeitimas į elektroniniu

būdu administruojamą sistemą, kuri rinktų mokestį, atsižvelgdama ne į važiavimo laiką, bet į nuvažiuotą atstumą, kas turėtų padidinti surenkamas už tai lėšas. Siūloma svarstyti ir infrastruktūros, tame tarpe transporto, fondo steigimą, kuris pritraukdamas kitų investuotojų lėšas, būtų papildomas barjeras politizuotų sprendimų priėmimui. Neigiamą poveikį aplinkos kokybei siūloma mažinti diegiant naujas reguliavimo priemones.

- **Turizmo skatinimo srityje** pokyčiai galėtų būti susiję su tolygesniu ir solidaresniu šalies turizmo skatinimo kaštų – ypač rinkodaros srityje – pasidalinimu tarp valstybės, regionų/savivaldybių ir privataus verslo. Savivaldybės ir verslas turės prisiimti didesnę atsakomybę ir įnešti savo indėlį per dalyvavimą turistų vykimo vietų vadybos organizacijose (DMO), kurių viena iš pagrindinių veiklos sričių yra būtent rinkodara. Savivaldybės, ypač tos, kurios renka „pagalvės mokestį“, kurortines rinkliavas ar vietines rinkliavas už įvažiavimą turi gerą mechanizmą didesnę dalį naštos perkelti ant pačių turistų pečių - juo labiau, kad pagal kainos konkurencingumą Lietuva pirmauja pasaulyje.
- **Kultūros srityje** įgyvendinus 2014–2020 m. projektus aktualiausias nacionalinių kultūros įstaigų infrastruktūros modernizavimo poreikis bus išspręstas, todėl būtų galima ES struktūrinių fondų lėšas daugiau skirti minkštosioms su kultūros sritimi susijusioms veikloms skatinant kultūros paslaugų paklausą, kokybę ir prieinamumą bei kultūros darbuotojų kvalifikaciją. Kultūros paveldo aktualizavimui siūloma derinti Kultūros paveldo departamento priemonę privatiems savininkams su ES struktūrinių fondų lėšomis, įsteigti šiam tikslui kultūros paveldo fondą, įpareigoti nekilnojamojo turto vystytojus prisidėti prie tvarkybos, kelti jų gebėjimus ir žinias.
- **Skaitmeninės ekonomikos srityje** ES struktūrinių fondų finansavimą siūloma mažinti efektyviau išnaudojant viešojo ir privataus sektoriaus partnerystės principą, taikant reguliacines priemones pertvarkant švietimo programas ir teisinę skaitmeninės ekonomikos aplinką, bei naudojant tikslinei auditorijai skirtas komunikacines priemones, siekiant iškeltų tikslų.
- Atsižvelgiant į didėjantį dėmesį **regionų plėtros sričiai**, didėjančią planuojamą ES struktūrinių fondų lėšų koncentraciją tvariai miestų plėtrai, ES finansavimo apimčių mažinimas nesiūlomas. Tačiau svarstytinas miestų plėtros fondo, kuris padėtų telkti ir privačias lėšas, steigimas.